

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

СЕКЦІЯ 27

ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Керівник секції: директор наукової бібліотеки,
кандидат біологічних наук Т. Ю. Іванійчук

Секретар секції: бібліотекар наукової бібліотеки А. О. Беня

ІВАНІЙЧУК ТАЇСІЯ ЮРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
директор наукової бібліотеки, кандидат біологічних наук*

ДРЕМЛЮГА ОЛЬГА ОЛЕКСІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувачка науково-інформаційного відділу наукової бібліотеки*

УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР І МОЖЛИВОСТІ ІІІ: ПРОТИСТОЯННЯ ЧИ ВЗАЄМОДОПОВНЕННЯ?

Сучасна університетська бібліотека, як важлива складова екосистеми ЗВО, покликана гармонічно вбудовуватись у культурні, освітні, наукові та просвітницькі процеси закладу освіти, виконуючи свою важливу роль поєднання користувача з інформаційними ресурсами та технологіями. Стрімкий рух від паперової бібліотеки до моделі Бібліотеки 4.0 прискорив впровадження великої кількості новаційних процесів і технологічних рішень у бібліотечне середовище. Дослідники еволюції бібліотечних сервісів, бібліотечного простору та бібліотечної справи загалом [8; 16] звертають увагу на вагому роль технологій штучного інтелекту (ІІІ) у функціонуванні сучасних бібліотек. Як зазначають Костенко О. В., Костенко В. В. «технології зі штучним інтелектом і пристрої Інтернету речей фактично є новою науково-технічною революцією, що створює, так би мовити, інформаційно-технологічну капсулу, в якій незабаром буде існувати людство» [15, с. 158–162].

Термін ІІІ часто використовувався як загальний термін для кількох технологій: бізнес-аналітика та наука про дані; обробка природної мови, розпізнавання мовлення та перетворення тексту у мовлення; машинне навчання, глибоке навчання та нейронні мережі; машинне мислення, прийняття рішень і алгоритми; машинний зір; роботи та датчики [6]. Подібним чином Bughin та ін.

припустили, що «здатність III» складається з: «роботизованої автоматизації процесів; машинного навчання; розуміння тексту природною мовою; віртуальних агентів або розмовних інтерфейсів; фізичної робототехніки; розуміння мовлення природною мовою; породження природної мови; і автономних транспортних засобів» [2]. Все це говорити про те, що застосування штучного інтелекту сьогодні відбувається достатньо активно і є різноспрямованим [5].

Аналіз наукових публікацій щодо використання штучного інтелекту в бібліотечному середовищі за останні роки, які містяться на ресурсах Elsevier (ScienceDirect, Mendeley, Scopus) та в інших базах дає можливість говорити про широкий спектр напрямків використання AI в бібліотеках світу та прогнозування нарощування цього процесу [7; 9].

В роботі Сох А. М. визначено основні сфери застосування нових технологій, які можна справедливо назвати штучним інтелектом в академічних бібліотеках [4]:

- щоденний пошук в Інтернеті та на мобільних пристроях; в існуючих бібліотечних системах,
- для виявлення знань, таких як ліцензування продукту штучного інтелекту, пропонування колекцій даних або підтримка спільнот користувачів штучного інтелекту;
- розмовні агенти та голосові помічники;
- бібліотечний менеджмент, наприклад, аналітика навчання, аналітика бібліотесервісів, аналіз запитів;
- роботизована автоматизація процесів, наприклад, застосована до внутрішніх систем
- реалізація моделі розумної бібліотеки.

Як зазначається в літературі, всім відомий ChatGPT може допомогти в бібліотечній діяльності з технічними послугами та послугами для читачів, такими як відповіді на основні довідкові запити, навігація веб-сайтом бібліотеки та допомога з дослідженнями, каталогізацією, класифікацією та розвитком колекції. Однак через ризик неточних відповідей на запити, неправильне використання, обмежене розуміння та технологічну надійність, це має бути додаткова технологія, а не заміна бібліотечного фахівця [1].

Ясна річ, що процес вибудовування взаємопов'язаної, всеохоплюючої інфраструктури різноманітних технологічних рішень з використанням III, що торкнуться багатьох бібліотечних процесів – це складний шлях сходження, який докорінно змінить алгоритм не лише бібліотечної діяльності, але й навчального та дослідницького процесів у ЗВО, шляху пізнання, засвоєння та оцінки знань, вмінь та навичок усіх учасників освітнього процесу та бібліотечних фахівців загалом. Зокрема, у 2021 році бібліотечна асоціація Великобританії CILIP випустила переглянуту Базу професійних знань і навичок, яка передбачає у сучасних бібліотечних фахівців знань, навичок і компетенцій для роботи із штучним інтелектом. Прикладом запровадження нових компетенцій є поширення бібліотечної професійної практики, яка підтримує управління дослідницькими даними (RDM) і курує даними [10].

Сьогодні Глобальне партнерство зі штучного інтелекту Global Partnership on Artificial Intelligence [11] пропонує вичерпний перелік потенційних наслідків, які ШІ може мати, замінюючи, доповнюючи, домінуючи, розширюючи, розділяючи чи регуманізуючи роботу. Важливими питаннями у зв'язку з цим постануть етичні та правові проблеми, проблеми дотримання академічної доброчесності, зокрема.

Великої популярності набувають програмні додатки (Midjourney, Stable Diffusion, Dall-e, Lensa тощо) із створення нового контенту за допомогою штучного інтелекту [17], зокрема, в навчальному та науковому процесах. Це своєю чергою призвело до активного обговорення питань щодо порушення авторських прав та нівелювання принципів академічної доброчесності в науково-освітньому середовищі. Сьогодні вже лунають активні заклики до заборони використання ChatGPT при написанні наукових робіт [3], а також активно обговорюються питання оптимальної взаємодії з цим продуктом, вноرمування таких відносин [12; 14].

Соціологічне опитування, проведене фахівцями наукової бібліотеки НУ ОЮА щодо використання ChatGPT здобувачами освіти, показує високий відсоток позитивних відповідей. І цей факт повинен був би тішити допитливістю студентства, якби деякі наукові та кваліфікаційні роботи не являли собою більшою частиною згенерований текст, який видається як оригінальний, порушуючи принципи академічної доброчесності.

Поділяємо думку тих дослідників, які наголошують на необхідності вноرمування використання ChatGPT в процесі підготовки кваліфікаційних та наукових робіт. Доречним було б зазначати про використання чат-боту при внесенні згенерованого тексту у роботу. Слід зауважити, що згенерований текст не може видаватись за цитату, адже відповідно до нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» [18] результат роботи штучного інтелекту є неоригінальним об'єктом авторського права і охороняється правом особливого роду (*sui generis*), що не дає підстав для його цитування як частини авторського твору.

Програма Turnitin, частиною якої є Unicheck, і «яку використовують понад 2 млн викладачів для пошуку плагіату у роботах студентів, відтепер має інструмент для виявлення ШІ – оновлення додали на тлі популярності ChatGPT та інших платформ штучного інтелекту» [13].

Таким чином, наразі набуває актуальності доповнення бібліотечних сервісів перевіркою наукових та кваліфікаційних робіт на наявність текстових елементів, згенерованих ШІ, з метою охорони та розбудови принципів академічної доброчесності в університеті.

Список використаних джерел:

1. Adetayo A. J. Artificial intelligence chatbots in academic libraries: the rise of ChatGPT. *Library Hi Tech News*. 2023. DOI: 10.1108/lhtn-01-2023-0007
2. Bughin J., Hazan E., Lund S., Dahlström P., Wiesinger A., & Subramaniam A. Skill shift: Automation and the future of the workforce [Discussion paper]. McKinsey & Company. (2018, May). URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/skill-shift-automation-and-the-future-of-the-workforce>
3. Clarification on Large Language Model Policy LLM. URL: <https://icml.cc/Conferences/2023/llm-policy>

4. Cox A. M. The role of the information, knowledge management and library workforce in the 4th industrial revolution. CILIP 2021. URL: <https://www.cilip.org.uk/general/custom.asp?page=researchreport>
5. Cox A. How artificial intelligence might change academic library work: Applying the competencies literature and the theory of the professions. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2023. 74(3), 367–380. DOI: <https://doi.org/10.1002/asi.24635>
6. Lowendahl J.-M. & Calhoun Williams K. 5 best practices for artificial intelligence in higher education. *Gartner Group*. 2018. URL: <https://www.gartner.com/en/documents/3895923>
7. Nan Pang, Chenxu Dou. Artificial Intelligence Inspired Computer-Aided Design of Library Service System. *Computer-Aided Design & Applications*, 20(S5), 2023, 53–63. DOI: <https://doi.org/10.14733/cadaps.2023.S5.53-63>
8. Noh Y. Imagining Library 4.0: Creating a Model for Future Libraries. *The Journal of Academic Librarianship*. 2015. № 6. P. 78–797. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2015.08.020>
9. Okunlaya R. O., Syed Abdullah N. and Alias R. A. Artificial intelligence (AI) library services innovative conceptual framework for the digital transformation of university education. *Library Hi Tech*, 2020. Vol. 40. No. 6, pp. 1869–1892. DOI: <https://doi.org/10.1108/LHT-07-2021-0242>
10. Tammara A. M., Matusiak K. K., Sposito F. A., & Casarosa V. (2019). Data curator's roles and responsibilities: An international perspective. *Libri*. 2019. 69(2), p. 89–104. DOI: <https://doi.org/10.1515/libri-2018-0090>
11. Working Group on Responsible AI. GPAI : website. URL: <https://gpai.ai/projects/responsible-ai/>
12. Xiaotian Chen. (2023) Chat GPT and Its Possible Impact on Library Reference Services, *Internet Reference Services Quarterly*, 27:2, 121–129. DOI:10.1080/10875301.2023.2181262
13. Даньшина К. Антиплагіат для викладачів Turnitin може виявляти «присутність» штучного інтелекту у роботах студентів – з 98 % точністю. ITC.ua: вебпортал. URL: <https://itc.ua/ua/novini/turnitin-mozhe-vyavlyaty-shi-u-robotah-studentiv/>
14. Запис вебінару «ChatGPT: що потрібно знати науковцям, освітянам, бібліотекарям?» // Clarivate Analytics українською : YouTube-канал. URL: https://www.youtube.com/watch?v=EB_d5XHGOWo
15. Костенко О. В., Костенко В. В. Правова відповідальність та ідентифікація суб'єктів і об'єктів зі штучним інтелектом (IOT). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 158–162. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/39.pdf
16. Назаровець С., Кулік Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.
17. Петрів О. Штучний інтелект та авторське право. *Центр демократії та верховенства права : вебсайт*. 17 березня 2023 року. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyi-intelekt-avtorske-pravo/>
18. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>

Ключові слова: академічна бібліотека, бібліотечні сервіси, штучний інтелект, академічна доброчесність, ChatGPT.

Key words: academic library, library services, artificial intelligence, academic integrity, ChatGPT.

Атаманенко Максим Сергійович Державна політика детінізації економіки	711
Могил Людмила Сергіївна Щодо проблем законодавчої диференціації повноважень державних органів у сфері регулювання ринку криптовалют	713
Бабалунга Олесь Михайлович Міжнародний комерційний арбітраж та право інтелектуальної власності	717
Клименко Олександр Віталійович Відновлення інвестиційної привабливості у післявоєнний період	719
Попович Павло Олександрович Європейські орієнтири розвитку в Україні правового регулювання нетипових способів забезпечення виконання договірних зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану.	722

СЕКЦІЯ 27

ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Іванійчук Таїсія Юріївна, Дремлюга Ольга Олексіївна Університетський бібліотечний простір і можливості III: протистояння чи взаємодоповнення?	726
Нерубацька Лариса Миколаївна, Опольська Тамара Іванівна, Бень Ангеліна Олександрівна Технології візуалізації в бібліотечному процесі	730
Стефанчишена Тетяна Михайлівна Бібліометричний аналіз публікацій фахівців наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія» з актуальних питань бібліотечної справи (за результатами участі у щорічних науково-практичних конференціях).	734
Фідаєва Тетяна Юріївна, Пахомова Тетяна Олексіївна Роль екскурсійної справи та музеезнавства у системі функціонування закладів вищої освіти України	737
Новітська Ірина Вадимівна, Мельник Надія Володимирівна Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу у нових реаліях	740